

„Split i Poljica – neraskidive veze“

Od svih susjeda, Poljičani su u gradu Splitu odigrali najvažniju ulogu: bili su vojskovođe i čuvari gradske sigurnosti, gradski dužnosnici, diplomati, književnici, poduzetnici, umjetnici i sportaši. Među 100 najstarijih obitelji i danas prisutnih u Splitu, njih čak 37 je sa područja Poljica, pa su tako Splićani i Poljičani – 'una gens sumus' iliti 'jedan rod'

Piše: Mario Nepo Kuzmanić

Veze Poljica i Splita temelje se na njihovom zemljopisnom položaju koji ih čini susjedima (granica je rijeka Žrnovnica) i dakako, na njihovoj povijesti. Povezanost Poljica i Splita nedvojbeno seže duboko u povijest (povezanost s rimskim ili romanskim vremenima potvrđuju crkve sv. Maksima i sv. Ciprijana), ali je na temelju pisanih dokumenata pratimo nešto manje od tisuću godina.

Prema pučkoj predaji, u Poljica su godine 1015. doselila braća Krešimir, Tješimir i Elem, sinovi hrvatskog kralja Miroslava (kraljevaio od 945. do 949.) kojega je, prema Konstantinu Porfirogenetu, ubio moćni ban Pribina. No kako bi nas prepričavanje događanja iz duboke prošlosti odvelo u nedogled, zadovoljit ću se konstatacijom Grge Novaka o postupnom 'brisanju' granica između romanskog Splita i njegove hrvatske okolice, o čemu svjedoči isprava iz godine 1080. kojom splitski plemić Petar Crni sin Gumajev i njegova žena Ana daruju splitskoj Crkvi benediktinski samostan i podižu crkvu sv. Petra u Selu, današnjem Sumpetru. Grga Novak nadalje pripovijeda da nisu samo splitski nadbiskupi, crkva i samostani, kupnjom i darivanjem širili splitsku eksploatacijsku zonu nego su to činili i pojedinci, splitski plemići i građani, bilo kupovanjem zemljišta od slobodnih okolnih Hrvata, bilo oduzimanjem zemljišta zbog zajma koji nije mogao biti vraćen. Mnoge spoznaje o tome pruža čuveni *Sumpetarski kartular*, kronika spomenutog samostana sa 106 raznih isprava o pravnim činjenicama koja se danas čuva u Arhivu splitskog kaptola. Posjedovni odnosi između Splićana i Poljičana imat će za posljedicu brojne prijepore koji će kulminirati kamenovanjem splitskog nadbiskupa Rajnerija (splitska sklonost ka jednostavnosti nazvala ga je Arnrirom) u Dubravi godine 1180. Moja supruga, Poljičanka iz Ostrvice, zastupa mišljenje da njeni srodnici nisu ubili biskupa nego otimača, falsifikatora i razbojnika, što u onim vremenima kada su pravda i pravo uvelike uzimali pred silom, i nije daleko od istine.

Premda je ubojstvo Arnrirovo dugo opterećivalo splitsko-poljičke odnose, u konfrontaciji Splita i Trogira godine 1242. Poljičani su stali uz Splićane. No nakon ovih događaja, u narednih dvjesto godina u brojnim sukobima interesa (Venecija, Bosna, hrvatski plemići, ugarski kraljevi) Splićani i Poljičani nalaze se na suprotnim stranama, što je bilo obilježeno uzurpacijom posjeda i otimanjem stoke. U razdobljima kad bi se sukobi stišali, Poljičani su komunicirali sa Splitom uvažavajući ga kako u pravnom tako i u proizvodnom pogledu. Tako je, primjerice, Radoslav Bilinić (nije riječ o prezimenu već o prezimenskoj oznaci) iz Poljica, pred splitskim notarom Ivanom Cove u Splitu godine 1352., svojom vlastitom voljom oslobodio svoju ropkinju Miroslavu. Godine 1360. došao je u Split Radelja Pargić Milovanović iz Poljica i namjestio svog unuka Klapca Miloševića kod magistra Ivana zlatara da izučiti zlatarski zanat u roku od četiri godine. Ocjenjujući odnose Poljica i Splita do godine

1444. može se kazati da oni nisu bili ni po čemu posebni (ne zaboravimo da je riječ o srednjem vijeku i njegovim dometima), pri čemu je svatko čuvao svoje interese, što je kod Poljičana u prvom redu značilo očuvanje vlastite autonomije.

Nakon što je Split godine 1420. dobrovoljno prihvatio mletačko vrhovništvo, isto su napravili Poljičani godine 1444. Tim sporazumom kojim se za velikog poljičkog kneza bira jedan splitski plemić, definiraju se granice između Splita i Poljica te posjedovni odnosi koji od tada više neće biti predmet sporenja. Život u zajedničkoj državi kao i opasnost od Osmanlija kao zajedničkog neprijatelja snažno će povezati Splicičane i Poljičane pri čemu te veze neće značajnije slabiti ni u razdoblju kada Poljica, makar često samo formalno, priznaju tursko vrhovništvo (1514. – 1699). Kako su na čelu Poljica stajali plemići, smatram potrebnim izreći o njima nekoliko riječi. Znatno brojniji, ali i stariji bili su *didici* koji, prema predaji, vuku podrijetlo od Krešimira, Tješimira i Elema, sinova hrvatskog kralja Miroslava. *Vlasteličići*, zvani i *ugričići*, potječu od hrvatskih plemića Jurja Rajčića i Dražoja koje je hrvatsko-ugarski kralj Ludovik Anžvinac nakon 1357. poslao u Poljica.

Vodeću ulogu vlasteličića, čiji potomci do godine 1797. gotovo isključivo obnašaju čast velikog kneza, potvrđuje podatak da su samo njihovi pripadnici zabilježeni u dokumentu o dobrovoljnoj predaji Veneciji godine 1444. Između ostalih, spominju se knez Dujam Ugrinović, te njegov unuk Ivaniš (dobili su na dar kuću u Splitu), od koga potječe obitelj Giovannizio kao najstarija koja je u Splitu ostvarila kontinuitet. Obitelj Giovannizio, prisutna u gradu nešto manje od petstotina godina, dala je brojne časnike i svećenike, a u XIX. stoljeću ističu se braća don Sebastian, dr. Juraj i Ante. Prvi je bio svećenik, te od 1853. do 1858. ravnatelj arheološkog muzeja, drugi je bio pravnik i bliski suradnik Bajamontija, dok je treći s Olivettijem bio vlasnik tiskare, da ne kažem štamparije. Vlasteličićima pripada i vojvoda Žarko Dražojević (1438. – 1508.), potomak Dražojeva, neumorni borac protiv Turaka koji ima nemjerljive zasluge za odgađanje turskih osvajanja. Nakon što je ubijen u turskoj zasjedi, njegova supruga, splitska plemkinja Katarina Martinušević, sahranila ga je u katedrali, a Marko Marulić mu je spjevao epitaf svjedočeci o njegovoj pripadnosti Poljicima, Splitu i borbi protiv Turaka.

PRVA POLJIČKA OBITELJ U SPLITU

Prvo značajnije useljavanje Poljičana u Split započelo je u 16. stoljeću kad je Split imao tek oko 3.000 stanovnika. Prva poljička obitelj koja je doselila u Split učinila je to čak stoljeće ranije, a riječ je o potomcima kneza Grgura Dražojevića koji se spominje u dokumentu od 3. ožujka 1444.

Međutim, s punom većom sigurnošću može se tvrditi da je među prvim poljičkim obiteljima u Splitu obitelj Della Croce (Križan, Križanović) čiji se kontinuitet može pratiti od 1475. kada se Križan Stojčević iz Jesenica spominje kao stanovnik Splita. U oporuci iz 1509. navodi se kao Križan Stojković (uz napomenu da je riječ o prezimskoj oznaci u funkciji dodatne identifikacije pojedinca koja čuva spomen na njegovog oca Stojka odnosno Stojana, a ne o prezimenu jer proces nastajanja prezimena u Poljicima tek započinje početkom 16. stoljeća).

Druga poljička obitelj koja je kontinuirano prisutna u Splitu je potomak Križana Stojčevića iz Jesenica koji se kao stanovnik Splita spominje godine 1475. Potomci njegovog sina Mate Križanovića (evidentno je prezivanje po ocu) talijanizirat će prezime u Della Croce (*croce* = križ). Suvišno je isticati da bez metode kontinuiteta nitko iz Della Croce ne bi mogao prepoznati potomke Jeseničana Križana, sina Stojanovog. Obitelj Della Croce vrlo brzo postiže građanski status dajući brojne svećenike kao što su Juraj della Croce (1653. – 1731.), arhidakon Makarske, Josip della Croce (1726. – 1810.) kanonik i primicerij, te Mate dela Croce (1742. – 1817.), kanonik s kojim ova obitelj nakon gotovo tristopedeset godina prisustva u Splitu izumire.

Premda se od godine 1444. značajno intenziviraju splitsko-poljički demografski odnosi što za posljedicu ima ulazak Poljičana u grad, samo su dvije spomenute obitelji ostvarile kontinuitet do godine 1528. Stoga možemo konstatirati da Poljičani do tada imaju tek simboličan udjel u splitskoj etnogenezi. Kao što sam već ranije konstatirao, razdoblje makar formalnog priznavanja turske vlasti (1514. – 1699.) praćeno je brojnim konfrontacijama s Turcima od kojih posebno ističem sukob u osvit Ciparskog rata (1571. – 1573.) kada je tristopedeset poljičkih obitelji pod vodstvom Marjanovića, Jelića i Antunovića bilo prisiljeno napustiti Poljica preselivši se u Split, Omiš te ponajviše na otoke.

Praktično od vremena Žarka Dražojevića, Poljičani kontinuirano ratuju protiv Turaka bilo da je riječ o suradnji s Venecijom ili ne. Nema nikakve sumnje da bez pomoći Poljičana, Petar Kružić ne bi uspio zadržati Klis do godine 1537. Isto tako je evidentno da bez pomoći Poljičana splitski plemić Ivan Alberti ne bi godine 1596. uspio Turcima preoteti Klis i držati ga dva mjeseca s obzirom da Venecija tu akciju nije podržala. Stoga moram reći da je šteta što ovaj događaj, koji svjedoči o junaštvu i dišpetu pojedinih splitskih plemića i Poljičana nasuprot trezvenoj procjeni o bezizglednom ratničkom pokušaju, nije zabilježen u nazivlju splitskih ulica.

Od Ciparskog do Kandijskog rata (1645. – 1669.), jedna četa Poljičana na čelu s Marjanovićima prisutna je kao stalna posada u Splitu. U samom Kandijskom ratu Poljičani su kao ratnici i vojni zapovjednici (od kojih posebno ističem Marjanoviće, Jeliće i Sinovčiće, redom vlasteličići) dali nemjerljiv doprinos ratovanju u Dalmaciji i spomenutoj Kandiji (mletačko ime za Kretu). Ono pak što želim posebno naglasiti jest da su Poljičani u doba najveće turske opasnosti dali veliki doprinos opstojnosti Splita, te njegove, ali i vlastite kulture. Udjel Poljičana i njihovih splitskih potomaka u narednim pobjedničkim ratovima s Turcima (Morejski i tzv. Mali rat) ostao je na uobičajeno visokoj razini.

JUNACI OBRANE SPLITA OD TURAKA

Žarko Dražojević (oko 1438. – 1508.), **Petar Kružić** (1491. – 1537.), **Marjanovići, Jelići, Sinovčići...** Od Ciparskog do Kandijskog rata (1645. – 1669.) jedna četa Poljičana na čelu s Marjanovićima prisutna je kao stalna posada u Splitu. Bez pomoći Poljičana, ni splitski plemić Ivan Alberti ne bi godine 1596. uspio Turcima preoteti Klis i držati ga dva mjeseca s obzirom da Venecija tu akciju nije podržala smatrajući je vojno bezizglednom.

Na demografiju Splita (useljavanje, iseljavanje i kontinuitet) ponajviše su utjecali ratovi i kuge. Nešto značajnije useljavanje Poljičana u Split, uz ostvarivanje kontinuiteta, bilježimo

između dvije velike kuge godine 1527. i godine 1607. Moram napomenuti da će u mojem izlaganju, uz poneku iznimku, biti riječi o obiteljima koje su u Splitu ostvarile kontinuitet od najmanje tri generacije.

Prva obitelj doseljena u spomenutom razdoblju su Ružići iz Podstrane koji se spominju godine 1528. Riječ je o težačkoj obitelji koja će sredinom devetnaestog stoljeća krenuti u diversifikaciju zanimanja od meštra do akademskih stupnjeva. Godine 1540. u grad ulaze bačvari Ergovci, također iz Podstrane, koji se uzdižu u socijalnom statusu, te potkraj venecijanske uprave dobivaju (kupuju) titulu konta. Obitelj Ergovac je bila splitski dobrotvor i utemeljitelj bolnice, o čemu svjedoči spomen-ploča na kojoj piše da je zgrada podignuta doprinosom braće Ante, Frane i Petra Ergovca godine 1794. Posljednji članovi ove obitelji iselili su iz Splita u prvoj polovici XIX. stoljeća.

Malo nakon Ergovaca u Split se useljava obitelj postolara koju susrećemo s prezimenima Petrović, Katunarović, te konačno Cattonari, čije poljičko podrijetlo smatram vjerojatnim. Riječ je o obitelji koju treba razlikovati od poljičkih Katunarića doseljenih nakon kuge godine 1607. koja se vrlo brzo uzdiže u socijalnom statusu, te je 1671. primljena u splitsko plemićko vijeće. Brojni vojni zapovjednici potvrđuju poljičko podrijetlo obitelji koja će se u drugoj polovici XVIII. stoljeća preseliti na Vis. Od godine 1566. pratimo u Splitu poljičke Šiloviće od kojih se jedni bave zemljoradnjom i mesarstvom, dok se drugi uzdižu do visokog građanskog statusa koji potvrđuje kanonik Cezar Šilović koji je godine 1740. izabran za arhiprezbitera, čast koju obnaša do svoje smrti godine 1769.

Od 1570. u Splitu nalazimo predstavnike možda najznačajnije poljičke obitelji, već ranije spomenute Marjanoviće, kod kojih se učestalo javlja ime Janko. Obitelj vrhunskih vojnih zapovjednika je zajedno s obiteljima Dumaneo, Ivellio i Milesi primljena u splitsko plemićko vijeće godine 1721. S Jerkom-Jankom koji umire 1759. u dobi od 69 godina, izumiru u muškoj lozi. Njihovu krv do današnjih dana donose članovi obitelji Nonveiller čiji je rodonačelnik Fedrigo, časnik u mletačkoj vojsci u Malom ratu, godine 1721. oženio Anu Marjanović, kćer Janka i Kornelije Cindro. U promatranom razdoblju (1527. – 1606.) doselili su se iz Poljica Tomići 1574., Velati 1588., Duplančići i Šegvići 1598., Mateljevići 1592., Novaci 1598., Krstulovići 1601., te Nikolići 1603. Svi nabrojeni, u početku ratnici i težaci, uspinjati će se, neki brže, a neki sporije, po socijalnoj ljestvici do akademskih stupnjeva. Svi su oni sudjelovali u stvaranju splitske povijesti kao što to i danas čini naš gradonačelnik Andro Krstulović Opara. Krstulovići, najbrojnija splitska obitelj iz 1948. (433 člana) dala je svoj doprinos na svim poljima ljudske djelatnosti, od težaka do radnika, od političara do gospodarstvenika, od slikara do kipara, od glumaca do sportaša, svjedočeći o Splitu koji je pružao velike mogućnosti za napredak i razvoj, što su njegovi građani, a posebno oni poljičke provenijencije, uvelike i koristili.

Razdoblje između velike kuge i početka Kandijskog rata (1607. – 1645.) praćeno je velikim useljavanjem iz Poljica. Tako godine 1609. u Split ulaze Aljinovići, Bilinići, Juričići, Matošići i Reići, godine 1610. Markovina, Katunarić, Poduje i Šparac, godine 1612. Kukoč i Ivanišević, 1614. Dorić, Sirotković i Škaričić, 1615. Radica, 1616. Ivančić i Perišić, 1619. Koceić, 1620. Brajević, 1622. Sinovčić, Šore, Aržić i Muljačić, 1627. Bakić 1629. Cotić, 1639. Grle, te godine 1640. obitelj Borovčić-Kurir. Moram napomenuti da sam spomenuo samo one poljičke obitelji koje su ostvarile kontinuitet do dvadesetog stoljeća.

Na veliko useljavanje utjecala je kuga koja je značano prorijedila splitsko stanovništvo, ali i bijeg od turskog zuluma (da se poslužim turcizmom). Naredno razdoblje do godine 1699. (kraj Morejskog rata, Poljica ponovo dolaze pod vlast Mletaka) također karakterizira veliko useljavanje. Godine 1648. useljavaju Barbarići, Klajići, Mitrovići i Perlaini, godine 1649. Kragujevići i Kuzmići, 1650. Fradelići, Lisice i Terzići, 1652. Karamani, 1653. Didoš i Lipopil, 1655. Dimić i Zelić, 1659. Popović, 1663. Ferić i Ligutić, 1664. Trumbić, 1665. Tvrdić, 1667. Mlinar, 1672. Kezić, 1674. Kaliterna, 1678. Mužinić, 1684. Mijan i Ozretić, 1685. Lovrić, 1688. Vrdoljak, 1695. Marasović. U naredna dva stoljeća useljavanje se nastavlja, ali sa znatno usporenijim tempom.

U XVII. stoljeću bilježimo useljavanje Božića godine 1708. Bagata 1713., Unušića 1714., Bulića 1758., Cotić-Brko 1766., te Lukas 1793. U prvoj polovici XIX. stoljeća uselili su se Lozići godine 1809., Kolombatovići 1813., Lelanovići i Rodići 1820., Marjanovići (treba ih razlikovati od izumrlih plemića) godine 1823., Vukovići 1825., Miličevići 1826., Ožić-Paić 1830., te Pivčevići godine 1832.

Od useljenih u drugoj polovici XIX. stoljeća spomenut ću Mihaljeviće godine 1856., Šaškore (spominjem se moje nedavno preminule punice Zorke rođene Šaškor) godine 1863., te Tijardoviće godine 1891.

Smatram potrebnim napomenuti da sam prezimena poljičkih obitelji naveo u onom obliku koji je usvojen u Splitu, a koji se često razlikuje od izvornoga. Tako su u Splitu Ivaniševići postali Giovannizio, Križan → Della Croce, Petrović → Cattonari, Spudičević → Tomić, Duplančić → Šegvić (jednim dijelom), Ružić → Novak (dijelom), Relić → Reić, Liković → Markovina i Poduje, Ugrin → Šparac, Kukoč → Ivanišević (dijelom), Nižić → Dorić, Radičić → Radica, Kocelić → Koceić, Šorolić → Šore, Bakulić → Bakić, Grlić → Grle, Didošević → Didoš, Mihaljević → Kaliterna, Mijanović → Mijan, te Junušić → Unušić. Evidentno je da osim prva tri prezimena, te Šegvića kod kojih je prisutna talijanizacija, ostala prezimena izražavaju splitsku sklonost ka skraćivanju i jednostavnijem izgovoru.

Premda 87 nabrojanih obitelji poprilično dobro ilustrira useljavanje Poljičana u Grad, kao inženjerski tip uvijek sam nastojao brojčano iskazati udjel poljičke krvi u onoj splitskoj. Tako sam u knjizi „Splićani – obitelji i prezimena“ konstatirao da je godine 1832. čak 48% stanovništva podrijetlom iz Poljica, 19% pripada starim Splićanima, 14% okolici Splita s naglaskom na Kaštela i stari Vranjic (prije 1571.), otoci sujeluju sa 7%, Italija s 4%, Zagora i Bosna sa po 2%, te svi ostali sa 4%.

Prilikom proslave tristote godišnjice župe sv. Petra (Lučac i Manuš), godine 1993. napisao sam rad „Podrijetlo pučanstva Lučca i Manuša“ (analiza se odnosi na 1882. godinu kada su narodnjaci pobjedili autonomaše) koji je objavljen u godišnjaku poljičkog dekanata „Poljica“ br. 20, strana 208-212. Ne ulazeći dublje u materiju, reći ću da sam analizirao rodoslovlje do osme linije (256 predaka) predstavnika najbrojnijih obitelji (Duplančić, Dvornik, Roje, Petrić, Krstulović-Opara i Kuzmanić). Nedavno sam napravio slično za župu sv. Križa (Veli Varoš i Dobri) za isto razdoblje polazeći od predstavnika obitelji Alujević-Španjol, Aržić, Aljinović, Tomić, Sirišćević, Jelaska, Bonačić, Matošić, Tudor i Grčić. Na temelju ove analize evidentno je da stanovnici splitskih predgrađa godine 1882. imaju najviše poljičke krvi i to čak 43% u župi sv. Petra te 36% u župi sv. Križa. Kako bi analiza razvoja socijalnog statusa svih obitelji poljičkih korijena uvelike nadilazila vrijeme

predviđeno za ovo predavanje, zadovoljit ću se iznošenjem primjera koji će potvrditi da je razvoj Splita doprinosa razvoju poljičkih obitelji i obrnuto, posve u skladu s nazivom ove tribine: „Split i Poljica – neraskidive veze“.

POLJIČKA KRV U SPLITSKIM VENAMA

Godine 1832. u Splitu je čak 48% stanovništva podrijetlom iz Poljica, 19% pripada starim Splićanima, 14% okolini Splita s naglaskom na Kaštela i stari Vranjic (prije 1571.), otoci sujeluju sa 7%, Italija s 4%, Zagora i Bosna sa po 2%, te svi ostali sa 4%.

Godine 1882. među stanovnicima splitskih predgrađa najviše poljičke krvi i to čak 43% ima u župi sv. Petra te 36% u župi sv. Križa.

Obitelj Bilinić, prisutna u Splitu od godine 1609., jedna je od rijetkih koja se skoro od samog ulaska u grad bavi obrtništvom (klesarstvom) koje se prenosi s generacije na generaciju. Posebno spominjem Pavla Bilinića, kipara i klesara, rođenog u Splitu 1860., a umrlog u Zagrebu godine 1954., te njegovog sina arhitekta Haralda Bilinića koji je ponajviše djelovao u Zagrebu, ali i diljem negdašnje države surađujući na brojnim projektima Ivana Meštrovića s kojim se upoznao još u očevoj radionici. U splitskoj klesarskoj radionici Pavla Bilinića talijanski je kipar Arturo Ferraroni godine 1900. dao prve pouke o kiparstvu Ivanu Meštroviću i Tomi Rosandiću.

Poljičke Katunariće gotovo do kraja XIX. stoljeća nalazimo kao težake. No značajnu ulogu u splitskom kulturnom krugu ima Ante Katunarić (1877. – 1935.), sin težaka Jakova, slikar, pisac, novinar, humorist, osnivač i uređivač „Duje balavca“, humorističkog lista s početka XX. stoljeća.

Premda Radice (izvorno Radičići) još početkom XX. stoljeća nalazimo kao težake, od početka XIX. stoljeća susrećemo ih kao obrtnike (ponajviše zidare), a krajem stoljeća kao vlakovođu i učitelja. Posebno se ističu Bogdan Radica (Split, 1904. – New York 1993.) publicist, povjesničar, diplomat, autor knjige „Vječni Split“, Branko Radica (1899. – 1987) književnik, doktor prava, općinski tajnik, pisac libreta za operu „Adel i Mara“, Zlata Radica (1904. – 1990.) pjevačica, sopranistica, prva Floramye na praizvedbi Tijardovićeve operete godine 1926.

Rod Ivančića nalazimo do početka XX. stoljeća gotovo isključivo kao težake. Njihov najznačajniji član je slikar i kipar, akademik Ljubo Ivančić (Split, 1925. – Zagreb, 2003.). Spomenut ću i Stjepana Ivančića-Aučinu, splitskog kanonika, sudionika protufrancuske pobune (1762. – 1819.) te Jerka Ivančića, antifašista, ubijenog za vrijeme Drugog svjetskog rata od Talijana.

Građevinski poduzetnik Andrija Perišić (1831. – 1905.) posebno se istakao na restauraciji zvonika splitske katedrale. Kao kuriozitet ću navesti da je njegov sin Kaja Perišić bio jedan od posljednjih kojemu je Austrija dodijelila plemstvo godine 1917.

Premda pojedine Brajeviće s nadimkom Vujica još početkom XX. stoljeća nalazimo kao težake, oni se već od početka XIX. stoljeća okreću prema pomorstvu, obrtništvu i trgovini.

Njihov najistaknutiji član je svećenik i novinar Vinko Brajević (Split, 1888. – Rim, 1967.), glavni urednik splitskog dnevnika „Novo doba“ od 1927. do 1941. Spomenut ću i Mihovila Brajevića rođenog u Splitu 1928., skladatelja i dirigenta.

O poljičkoj obitelji Bakulić-Bakić pisao sam u godišnjaku „Poljica“ br. 20, strana 213-214. Njihov najistaknutiji član je bosansko-đakovački biskup Petar Bakić (Split, 1670. – Križovljan 1749.), koji je pokrenuo i realizirao promjenu prezimena od Bakulić u Bakić.

U Splitu pratimo dvije obitelji Borovčić-Kurir poljičkih korijena. Dok jedna grana prolazi uobičajeni put od težaka, mesara, konopara te drugih obrtničkih zanimanja do akademskih stupnjeva u XX. stoljeću, druga koja u drugoj polovici XIX. stoljeća oblikuje prezime kao Courir pretendirajući, potpuno neutemeljeno, na francusko podrijetlo, ima podosta neuobičajeni razvoj. Oni, naime, potječu od težaka, udovca, Ivana Borovčića koji je godine 1716. oženio Katarinu Papali, dakako nezakonitih korijena. Od njihovog sina Petra, zabilježenog kao mjernika (što je za ono vrijeme bio golemi socijalni iskorak) potječu svi članovi ove druge obitelji. Nakon nekoliko generacija mjernika (*agrimensore*), u XIX. stoljeću ih nalazimo kao akademski obrazovane građane koji u skladu s austrijskom politikom migracije činovništva često izbivaju, pa i iseljavaju iz rodnoga grada.

Obitelj nadimačkog prezimena Karaman (izvorno Bilinić) težačke orijentacije, veliki socijalni skok pravi s Matejem Karamanom (Split, 1700. – Zadar 1771.), nadbiskupom zadarskim. No trajni socijalni skok učinit će potomci Vicka (nalazimo ga kao trafikanta) koji je godine 1804. oženio Franinu Bego iz splitske težačke obitelji. Njegove sinove nalazimo kao drvodjelce, trgovce i posjednika. Predstavnike treće generacije nalazimo kao odvjetnike, suce, liječnike i posjednike koji imaju značajnu ulogu u pobjedi narodnjaka nad autonomašima. Navesti ću da je dr. Ante Trumbić bio oženjen Anom Karaman, kćerkom dr. Srečka i njegove supruge Angele degli Alberti. Spomenuti ću i Josipa Karamana (Split, 1864. – Berlin, 1921.), pionira kinematografije i filma u Splitu, te Ljubu Karamana (Split, 1886. – Zagreb, 1971.), povjesničara umjetnosti i konzervatora. No ne bi bilo korektno preskočiti Mitru Karamana (1867. – 1966.), trgovca i preparatora, opjevanog kao velikog splitskog Don Juana.

Težačka obitelj Zelić koja će u diversifikaciju zanimanja krenuti tek krajem XIX. odnosno početkom XX. stoljeća, dat će ekonomistu Antu Zelića (1927. – 1996.), splitskog gradonačelnika od godine 1963. do 1966. te člana republičke i savezne vlade.

Obitelj Ferić, čiji su članovi u maticama vjenčanih do 1918. zabilježeni isključivo kao težaci, snažno će se početkom XX. stoljeća okrenuti poduzetništvu postajući jedna od najbogatijih splitskih obitelji. Spomenut ću Marina Ferića (Split, 1892. – Zagreb, 1959.), brodovlasnika i vlasnika tvornica cementa u Solinu i Kaštel Sućurcu, te Jerka Ferića (1899. – 1982.), građevinskog inženjera i vrhunskog statičara.

Splitski Trumbići, gotovo isključivo težaci do kraja XIX. stoljeća, dali su dr. Antu Trumbića (1864. – 1938.), sina Mihovila i Ane Šegvić, odvjetnika, političara, gradonačelnika Splita, predsjednika Jugoslavenskog odbora u Londonu, potpisnika Krfske deklaracije 1917. i ministra vanjskih poslova Kraljevine SHS (do potpisivanja Rapalskog ugovora godine 1920. nakon čega podnosi ostavku).

Težački Kaliterne već od početka XIX. stoljeća idu u diversifikaciju zanimanja dajući brojne zidare, pomorce, postolare i konopare, bilo da je riječ o lučkoj ili varoškoj grani obitelji. Posebno se ističu Fabjan Kaliterna (1886. – 1853.), arhitekt i sportski radnik, jedan od osnivača „Hajduka“ kao i njegov brat Luka (1893. – 1984.), bankovni činovnik, sportaš, veslač, nogometaš i trener „Hajduka“ prilikom osvajanja nogometnih prvenstava godine 1927., 1929. i 1950. Spomenuti ću i Paška Kaliternu (1890. – 1944.), trgovca, narodnog zastupnika, te jednog od glavnih predstavnika Hrvatske seljačke stranke u Splitu.

Vicko Mihaljević (1861. – 1911.), sin radnika Jure Mihaljevića iz poljičke Ostrvice i sluškinje Domine Ivanović, mulice iz Sutivana na Braču, lijep je primjer uspona prve generacije rođene u Splitu. Naime, premda je bio potomak roditelja s dna društvene ljestvice, Vicko Mihaljević u Splitu završava gimnaziju, a u Grazu doktorat prava, te kao jedan od vodećih članova Stranke prava godine 1907. postaje splitski gradonačelnik koju čast obnaša sve do svoje smrti godine 1911. Vicko Mihaljević je autor knjiga „Na uztuk“ i „Pregršt sušnja“ u kojima je kroz stihove obradio brojne aktualne događaje začinjene svojim finim osjećajem za humor što je Smoje uvelike koristio u „Velom mistu“.

SPLITSKI GRADONAČELNICI POLJIČKOG PODRIJETLA

(u zagradama su navedene godine mandata):

Ante Trumbić (1906. – 1907.), **Vicko Mihaljević** (1907. – 1911.), **Vlado Matošić** (1938. – 1939.), **Ivan Amulić** (1942.), **Ivo Tijardović** (1942. – 1943.), **Ante Zelić** (1963. – 1965.), **Dragutin Matošić** (1982. – 1983.), **Andro Krstulović Opara** (2017. – ...)

Ivo Tijardović (Split, 1895. – Zagreb, 1976.), skladatelj, predstavnik prve generacije rođene u Splitu, potomak doseljenika iz poljičkog Doca uvelike je zadužio svoj rodni grad. Njegove operete „Mala Floramy“, „Splitski akvarel“ i „Kraljica lopte“ jesu i dugo će još biti (barem se nadam) neizostavni dio splitskog identiteta.

Kao što sam već ranije kazao, potomci Poljičana se dosta rano uključuju u politiku, tako da ih već godine 1849. nalazimo kao vijećnike: Vid Nikolić, Pavao Lovrić, Ivan Koštre-Cotić, Andrija Zelić Šimun Markovina, Marin Tomić, Marko Matošić Petar Koceić. Među vođama narodnjaka godine 1882. spominju se Petar, dr. Edvard i dr. Srećko Karaman, Ivan Brajević, Stjepan Kolombatović. U predgrađima su se u borbi protiv autonomaša isticali Matošići i Reići u Varošu, Krstulovići i Zelići na Manušu, te Ivaniševići-Kure, Ozretići i Šegvići na Lučku. Vrijedno je zabilježiti da je na konstituirajućoj sjednici općinskog vijeća najstariji vijećnik Ivan Brajević prvi put s predsjedničke stolice progovorio hrvatskim jezikom. Iznijet ću da je za jednog od šest *prisjednika* (jedan je bio Gajo Bulat) izabran Ivan Matošić. Odvjetnik Vlado Matošić bio je gradonačelnik godine 1938./1939., a Dragutin Matošić, arhitekt, godine 1982./1983. No da ne bi mislili da su se kod potomaka Poljičana pjevanjem isticale samo žene, spomenut ću Noe Matošića (1880. – 1941.), vrsnog opernog pjevača koji je od pjevanja više volio jedino svoj Split. Dodat ću da je u splitskom izričaju on bio Noje, što svjedoči o splitskoj averziji prema diftonzima o čemu detaljnije pišem u svojoj najnovijoj knjizi „Splitski govor moje babe Franine i postojbina moliških Hrvata“.

Dajući svoj doprinos u mnogim područjima života i rada, potomci Poljičana učinili su to i na sportskome planu, toliko značajnom za Split. Jedan od osnivača „Hajduka“ bio je, uz

Fabjana Kaliternu, i **Vjeko Ivanišević-Kure** (1884. – 1955.), dok posebno mjesto ima igrač, vratar i dugogodišnji trener, čuveni barba Luka Kaliterna. Ove godine bilježimo stogodišnjicu rođenja najveće hajdučke legende, igrača i kapetana **Frane Matošića** (1918. – 2007.). U „Kraljici lopte“ Tijadović spominje Markovinu i Matu Tararu (Tarara je nadimak Trumbića): (...) *to češka publika njeni vidjela da Mate Tatrara zabija gol* (...)

SPLITSKE SPORTSKE LEGENDE **POLJIČKOG PODRIJETLA**

Osnivači „Hajduka“ Fabjan Kaliterna (1886. – 1853.) i **Vjeko Ivanišević-Kure** (1884. – 1955.), te osnivač, igrač i trener Luka Kaliterna (1893. – 1984.), nogometaši **Frane Matošić** (1918. – 2007.) i **Stane Krstulović** (1929. – 2012.), vaterpolist **Ivo Trumbić** (1935.), košarkaši **Rato Tvrdić** (1943.), **Duje Krstulović** (1953.) i **Toni Kukoč** (1968.), tenisač Goran **Ivanišević** (1971.) i mnogi drugi.

Posebno zanimljiv bio je trenutak iz šezdesetih godina prošloga stoljeća kad su se na centru nogometnog igrališta prigodom susreta „Hajduka“ i „Splita“ rukovali kapetani momčadi – braća Stane i Boris Krstulović.

Na području košarke koja je uvelike proslavila naš grad, spomenut ću nenadmašnog Ratu Tvrdića i njegovu braću Lovru i Dražena, zatim Duju Krstulovića i svjetskom slavom ovjenčanog Tonija Kukoča.

Od vaterpolista, u sportu u kojemu smo uvijek bili izuzetno uspješni, spomenut ću Ivu Trumbića i braću Jakova i Antu Matošića.

Svoj grad i svoju zemlju proslavio je nenadmašni i neponovljivi Goran Ivanišević, tenisač kojemu je nakon pobjede u Wimbledonu Split priredio veličanstven doček. Izražavam nadu da će i Mate Pavić, trenutno jedan od najuspješnijih tenisača u igri parova, krenuti Goranovim putem.

Na kraju, molim oprost za poneki nenamjeren ali i neminovan propust (riječ je ipak o golemom gradivu) zbog kojega sam, moguće, preskočio neku značajnu ličnost iz korpusa splitskih Poljičana. Međutim, to ni na koji način ne može utjecati na istinitost naslovne sintagme ove tribine niti na zaključak predavanja prema kojemu su Poljica i Split povezani neraskidivim vezama, kako u prošlosti tako i u budućnosti.

Okolnost da je aktualni gradonačelnik Splita Andro Krstulović Opara poljičkih korijena nudi priliku Gradu Splitu da se na odgovarajući način oduži svojim Poljičanima udovoljavajući zamolbi Saveza za Poljica da im se dodjeli odgovarajući prostor za smještaj *Kulturno-informativnog centra Poljica* u Splitu. Poljica to zaslužuju prije svih drugih!

K r a j

Napomena: ovaj tekst je zapravo predavanje koje je autor održao u sklopu javne tribine na temu „Split i Poljica“ – neraskidive veze“ održane 2. svibnja 2018. u velikoj dvorani Nadbiskupskog sjemeništa u Splitu kojom su Poljičani, u organizaciji udruge Savez za Poljica, dali svoj obol proslavi Sudamje 2018. (redigirao, lektorirao i opremio Ante Mekinić)